

"...

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMLERİNİN GEREKÇELERİ

A- İptal ve yürürlüğün durdurulması istemlerini içeren 15.6.2006 günlü dava dilekçesinin gerekçe bölümü şöyledir:

"1) 26.04.2006 Tarih ve 5491 Sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 3 üncü Maddesi ile Değiştirilen 09.08.1983 Tarihli ve 2872 Sayılı Kanunun 2872 Sayılı Kanunun 3 üncü Maddesinin (j) Bendinin Son Cümlesinin Anayasaya Aykırılığı

İptali istenen cümlelerin, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu kapsamındaki konuları Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yetki ve sorumluluğu dışına çıkartması, bu alanda yapılacak faaliyetlerin yaratacağı kirlenmelerin önlenmesi konusunda zafiyet yaratacaktır.

2690 Sayılı Yasa'da "...Nükleer güç ve araştırma reaktörleri ve yakıt çevrimi tesislerinin yer seçimi, inşaat, işletme ve çevre güvenliğiyle ilgili her türlü onay, izin ve lisansı vermek; gerekli inceleme ve denetimi yapmak, (...) Nükleer tesislerden ve radyoizotop laboratuvarlarından çıkan radyoaktif artıkların güvenli şekilde işlenmesi, taşınması, geçici veya sürekli depolanması için gereken önlemlerin alınması veya aldırılması..." faaliyetleri sayılmaktadır. Yani Nükleer Enerji Santrallerinin kurulması, işletilmesi, denetlenmesi 2690 Sayılı Yasaya göre yapılacaktır.

Diğer yandan 4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun'un 2 nci maddesine göre; "...Çevrenin korunması, kirliliğinin önlenmesi ve iyileştirilmesi için prensip ve politikalar tespit etmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede, araştırmalar ve projeler yapmak, yaptırmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek, uygulanmasını sağlayacak tedbirleri almak, (...) Çevrenin korunması ve kirliliğinin önlenmesi amacıyla ülke şartlarına uygun olan teknolojiyi belirlemek, bu maksatla kurulacak tesislerin vasıflarını tespit etmek, (...) Atık ve yakıtlar ile ekolojik dengeyi bozan, havada, suda ve toprakta kalıcı özellik gösteren kirleticilerin çevreye zarar vermeyecek şekilde bertaraf edilmesi için denetimler yapmak; ülke genelinde tüm uygulayıcı kurum ve kuruluşların bu konudaki taleplerini değerlendirerek sonuçlandırmak; ülkenin atık yönetimi politikasını belirlemek ve bu konuda gerekli tedbirleri almak..." görevleri Çevre ve Orman Bakanlığı'na yüklenmiştir.

Türkiye'nin "Enerji" alanında bazı ilerlemeler kaydettiğini bildiren Avrupa Birliği, Enerji başlığı altındaki Birlik mevzuatına uyumda geline nokta ile ilgili tespitleri yaparken nükleer enerji konusuna da değinerek Türkiye'nin bu alandaki mevcut durumunu şöyle özetliyor:

"Halen hiçbir nükleer santral işletmeyen Türkiye, artan iç talebi karşılamak amacıyla, 2020 itibarıyla 5 bin Mega vattlık üretimi hedefleyen geçmiş planlarını yeniden devreye sokmuştur.

Nükleer santraller inşa edildiği takdirde, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun idari kapasitesi ve kaynakları, lisans verme süreci öncesinde güçlendirilmelidir.

Türkiye'nin Euratom Antlaşması'nın şartlarına ve usullerine uyum sağlaması gerekecektir.

Türkiye, sınıraşan konularda çevresel etki değerlendirmeleri hakkındaki direktife uymak zorundadır. Türkiye'nin, Uluslararası Nükleer Güvenlik Sözleşmesi uyarınca, önerilen nükleer tesisler hakkında komşu ülkelerle istişarelerde bulunma ve bu ülkelere bilgi verme yükümlülüğü bulunmaktadır." (AB ÖZEL, Enerji Gürbüz EVREN - Kanal B Dış Haberler Editörü2 - 2005)

Diğer taraftan 17.10.2005 tarihli 2005/9486 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki yürürlüğe konulan 2006 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar'ın "VII. Enerji" başlıklı bölümünde, "Çevrenin korunması amacı da dikkate alınarak, iklim değişikliğiyle ilgili uluslararası eğilimler paralelinde sera gazı emisyonunu azaltıcı çevresel tedbirlere ağırlık verilmeye devam edilecek, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar desteklenecektir." denilmiştir (R.G. 02.11.2005, Sayı: 25984 Mükerrer).

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Çevre sağlığı ve çevrenin kirlenmesi ile yakından ilgili olan Nükleer Enerji Santrallerinin kurulması, işletilmesi, atıklarının bertaraf edilmesi konularının, tümüyle Çevre ve Orman Bakanlığı'nın görev ve sorumluluğu dışında tutulması, bu alanda yapılacak faaliyetlerin yaratacağı kirlenmelerin önlenmesi konusunda çok büyük zafiyetler yaratacaktır. On yıl önce gerçekleşen ve halen canlı yaşamı üzerinde yarattığı olumsuzlukları süren Çernobil Nükleer Santralı faciası unutulmamalıdır.

Belirtilen nedenlerle, iptali istenen cümlelerin, kamu yararı amacına yönelik olmadığı açıktır. "Bir hukuk devletinde, devlet erki kullanılarak yapılan tüm kamu işlemlerinin nihaî amacının "kamu yararı" olması gerekir. Bu gereklilik, kamu yararını, yasama organının takdir yetkisi için de bir sınır konumuna getirir.

Kuşkusuz kamu yararının nerede olduğu yasama organının takdir alanı içinde bir husustur. Anayasa Mahkemesinin de, yerindelik denetimi yapma yetkisi olmamasına karşın, bir kanunun kamu yararı amacına yönelik olup olmadığını denetleme yetkisi vardır. Söz konusu düzenleme, kamu yararı amacına yönelik olmadığı için Anayasanın 2 nci maddesinde belirtilen hukuk devleti ilkesine aykırıdır ve bu nedenle Anayasa Mahkemesinin denetimine sunulmuştur.

Diğer taraftan, bir yasa kuralının Anayasanın herhangi bir kuralına aykırılığının tespiti onun kendiliğinden Anayasanın 11 inci maddesine de aykırılığı sonucunu doğuracaktır (Anayasa Mahkemesinin 03.06.1988 tarih ve E.1987/28, K.1988/16 sayılı kararı, AMKD., sa. 24, shf. 225).

Sonuç olarak, 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 3 üncü Maddesi ile Değiştirilen 09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Kanunun 2872 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin (j) bendinin son cümlesi Anayasanın 2 nci ve 11 inci maddelerine aykırı olup, iptali gerekmektedir.

2) 26.04.2006 Tarih ve 5491 Sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 7 nci Maddesi ile Değiştirilen 09.08.1983 Tarihli ve 2872 Sayılı Kanunun 2872 Sayılı Kanunun 10 uncu Maddesinin Üçüncü Fıkrasının Anayasaya Aykırılığı

26.05.2004 tarih ve 5177 sayılı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik yapılması hakkında Kanunun 28 nci maddesi ile 09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun 10 uncu maddesine şu fıkra eklenmiştir:

"Petrol, jeotermal kaynak ve maden arama faaliyetleri, çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) kapsamı dışındadır."

Bu defa, 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 7 nci maddesi ile değiştirilen 09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Kanunun 2872 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin üçüncü fıkrası aynen şöyledir:

"Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışındadır."

Görüldüğü üzere her iki hüküm de, tümüyle aynı mahiyettedir.

5177 sayılı Kanunun 28 inci maddesi ile 2872 sayılı Çevre Kanunun 10 uncu maddesine eklenen ve yukarıda açıklanan söz konusu fıkra hükmünün iptali için, 23.07.2004 tarihinde iptal davası açılmıştır.

Bu düzenleme, petrol ve jeotermal kaynaklar ile maden arama faaliyetlerinde çevrenin kirlenmesi, ekolojik dengenin bozulmasına davetiye çıkarmak anlamına gelmektedir.

ÇED Yönetmeliği madde 4'de belirtildiği gibi; Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED): "Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları" ifade eder.

3 Şubat 2005 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği" nin 13 üncü maddesinin birinci fıkrasında; II. Grup, III. Grup ve IV. Grup madenler için arama ruhsatı ile yapılabilecek faaliyetler gösterilmiştir. Bu faaliyetler arasından "(c) numune alımı", "(e) sondaj, yarma, galeri ve kuyu açma" sayılmaktadır

Maden Yasası'nın 7 nci maddesi ile su havzaları, imar alanları, sitler, milli parklar, ormanlar gibi hassas bölgeler madencilik faaliyetlerine açılmıştır. Ayrıca, III. Grup madenler, su havzaları, göller ve su kaynaklarından elde edilecektir.

Herhangi bir ÇED çalışmasına tabi olmadan yapılacak maden arama faaliyetleri kapsamında sondaj yapılması, yarma, galeri ve kuyu açılması, ruhsat sahasında geri dönüşü olmayan çevre tahribatına, dolayısıyla insan sağlığı ve canlı yaşamı için büyük risk oluşturacaktır.

3213 Sayılı Maden Yasasının 17/5 inci Maddesine göre; "...Arama döneminde teknolojik araştırma, geliştirme, pilot çalışmalar ve pazar araştırmaları yapmak üzere arama faaliyet raporu ile birlikte müracaat eden ruhsat sahibine, Genel Müdürlükçe görünür rezervin % 10'una kadar maden üretim ve satış izni verilebilir..."

Görüldüğü gibi bu yasal düzenleme karşısında, hiçbir ÇED çalışması yapılmadan, işletmecinin kendi beyanına göre tespit edilmiş toplam rezervin % 10'u işletilebilecektir. Üstelik buradaki faaliyet, yukarıda da belirtildiği gibi, su havzaları, imar alanları, meralar ve benzeri korunması gereken hassas bölgelerde de yapılabilecektir.

Oysa günümüzde dünyada hem de artık Dünya Bankası'nın da desteği ile yapılan aramalar bir yana prospeksiyonda bile sadece ÇED değil, aynı zamanda TÇED (toplumsal ve çevresel etki değerlendirme) istenmeye ve ayrıca bilgi verme zorunluluğu getirilmeye başlanmıştır. Bütün bunlarla da yetinilmemekte, çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) sürecine halkın katılması için yollar oluşturulmaya başlanmıştır (Ankara Barosu tarafından düzenlenen panel, Tahir ÖNGÖR, Jeoloji Yüksek Mühendisi, Maden Yasa Tasarısı'nın Getirdikleri, 10 Temmuz 2003).

Çevre ile ilgili hukuk belgeleri (Anayasanın 56 ncı maddesi, Rio Sözleşmesi ve ÇED kavramını içeren tüm doğa koruma sözleşmeleri) çağdaş halk sağlığı anlayışını işleyen maddeler içermektedir. 1992 Rio Toplantısında Çevre Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşmede, insanların sürekli ve dengeli kalkınmanın merkezinde olduğu ve doğa ile uyum içinde sağlıklı ve verimli bir hayata hakları olduğu belirtilmiştir (Jeoloji Mühendisleri Odası, Maden Yasasının Eleştirisi, 26 Haziran 2003)

Özellikle yaşam hakkı, sağlıklı çevrede yaşama hakkı, risk kavramı, koruyucu önlemler gibi kavramlar halk sağlığının geliştirilmesinde, çevre sağlığı sorunlarının çözümünde bu alanda çalışan sağlıkçılara da ışık tutmaktadır.

Bir insan hakkı olan "çevre hakkı" ilk kez 1972'de Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı sonucunda yayımlanan Stockholm Bildirgesinde ifade edilmiştir.

28 Ekim 1982 Dünya Doğa Şartı ve 1990 Paris Sözleşmesinde çevre hakkı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

1990 Bergen - BM Avrupa Ekonomik Komisyonu Çevre ve Kalkınma Konferansı sonuç bildirgesi çevre hakkı kavramında önemli bir gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Artık bu gibi konularda yöre halkına danışma gereği ve eğer yöre halkı istemiyorsa işletmelerin açılmaması konusu gündeme gelmiştir. Ayrıca gelecekte oluşabilecek "risk" kavramı üzerinde durularak olası risklerin bile bir işletmenin açılmaması için yeterli neden sayılabileceği ilk defa ifade edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 17 nci maddesi "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" derken, 56 ncı maddesinde de "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir" demekte ve çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevre kirlenmesini önlemenin hem Devletin hem de vatandaşların ödevi olduğu vurgulanmaktadır.

Dünyadaki gelişmelerin tersine petrol, jeotermal kaynak ve maden arama faaliyetlerini (kaldı ki, 5177 sayılı Kanun ile değiştirilen Maden Kanununun 17 nci maddesine göre, arama döneminde dahi görünür rezervin % 10'una kadar maden üretim ve satış izni verilebilecektir) çevresel etki değerlendirmesi dışında bırakan düzenleme, Anayasanın 17 nci ve 56 ncı maddelerine aykırılık teşkil etmektedir. Yine bu düzenleme, Birleşmiş Milletler'in ilan ettiği Dünya Doğa Şartı'na ve 1972'de Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı sonucunda yayımlanan Stockholm Bildirgesi'ndeki "çevre hakkı" na da aykırıdır. Anayasanın 90 ıncı maddesinde insan haklarına ilişkin andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler taşımaları halinde andlaşmaya uyulacağının ifade edildiği göz önünde tutulduğunda, uluslararası andlaşmaya aykırı bir düzenlemenin Anayasanın 90 ıncı maddesi ile çelişeceğini de söylemek gerekmektedir.

Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu'nun 1987'de hazırlamış olduğu "Ortak Geleceğimiz" adlı Raporda; nüfus, beşeri kaynaklar, beslenme güçlükleri, canlı türleri, ekosistem, enerji, sanayileşme, barış, güvenlik, gelişme ve çevre politikaları konusunda yapılan öneriler yer almaktadır. Raporda, çevre için temel bir "insan hakkı" dır denmekte, ayrıca gelecek kuşakların da bu konudaki hakları savunulmaktadır. Çevre - Kalkınma ilişkisini bazı sözcükler çerçevesinde ortaya koyma çabasının en son ürünü "sürdürülebilir kalkınma" kelimesi olarak görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınmayı dünya ölçeğinde popüler kılan ve soyut da olsa bir tanıma yer veren yine bu Rapordur. Raporda sürdürülebilir kalkınma "bugünün gereksinimlerini gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarını tehlikeye atmaksızın kalkınma" şeklinde tanımlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın ana temasının çevrenin korunması ile kalkınma kavramlarının birbirleriyle çatışmadıkları aksine birbirlerini tamamladıkları ve birbirlerine gereksinim duydukları olduğudur. Kısaca söylenirse, sürdürülebilir kalkınma bir denge arayışını, bir uzlaşmayı yansıtmaktadır. Bu bağlamda bazı radikal çevrecilerin savundukları sıfır büyüme savı ile bazı gelişmekte olan ülkelerin öncelik tanımakta ısrar ettikleri kalkınmacı (geleneksel) yaklaşım iki aşırı uç olarak sürdürülebilir kalkınmanın kapsamı dışında bırakılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın bu boyutunun, bu kavrama dayanılarak küreselleşme ideolojisi çerçevesinde getirilecek dayatmalar açısından özenle değerlendirilmesi gerekir (Prof Dr. Nükhet TURGUT, Çevre Hukuku, Ankara Kasım 2001, shf. 171 vd.).

Bu anlamda, sürdürülebilir kalkınma ile amaçlanan ekonomide kaynakların orta ve uzun vadeli bir perspektifte etkin kullanılmasıdır. Bugünden yakın geleceğin kaynaklarının bilinçsiz bir şekilde tüketilmemesidir. Toplumsal ve ekonomik sorumluluk bunu gerektirmektedir.

Bu nedenle kalkınma amaçlı yapılacak düzenlemelerde hiçbir şekilde çevrenin korunması ihmal edilmemeli, gerekli dengenin kurulmasına özen gösterilmelidir. Bu nedenle; 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde, "çevrenin sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunması" öngörülmüş ve 3 üncü maddesinde de "sürdürülebilir kalkınma: Bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişmeyi" ifade edeceği belirtilmiştir. Hal böyle iken, 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 7 nci maddesi ile değiştirilen 09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Kanunun 2872 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin iptali istenen üçüncü fıkrasında, petrol, jeotermal kaynak ve maden arama faaliyetlerinde bu dengenin kurulamadığı ve çevrenin korunmasından tümüyle vazgeçildiği görülmektedir. Bu bakımdan söz konusu hüküm anılan Yasanın değinilen hükümleriyle de çelişmektedir. Böylesi bir çelişkinin hukuk düzeninde belirsizlik anlamına geleceği açıktır. Bir hukuk devletinde ise hukuk düzeninden beklenen hukuki belirliliktir. Bu nedenle iptali istenen hükmün Anayasanın 2 nci maddesindeki "hukuk devleti" ilkesiyle bağdaşmadığını ve Anayasanın 56 ncı ve 168 inci maddelerine de aykırı düştüğünü ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, bir yasa kuralının Anayasanın herhangi bir kuralına aykırılığının tespiti onun kendiliğinden Anayasanın 11 inci maddesine de aykırılığı sonucunu doğuracaktır (Anayasa Mahkemesinin 03.06.1988 tarih ve E.1987/28, K.1988/16 sayılı kararı, AMKD., sa. 24, shf. 225).

Açıklanan nedenlerle, 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 7 nci maddesi ile değiştirilen 09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Kanunun 2872 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin üçüncü fıkrası Anayasanın 2 nci, 11 inci,

17 nci, 56 ncı ve 168 inci maddeleri ile milletlerarası sözleşmelere dolayısıyla Anayasanın 90 inci maddesine aykırı olduğundan iptali gerekmektedir.

3) 26.04.2006 Tarih ve 5491 Sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 12 nci Maddesi ile Değiştirilen 09.08.1983 Tarihli ve 2872 Sayılı Kanunun 15 inci Maddesinin Birinci Fıkrasının Anayasaya Aykırılığı

Bu kural ile, Çevre Kanunu ve bu Kanun uyarınca yayımlanan yönetmeliklere aykırı davranışlara söz konusu aykırı faaliyeti düzeltmek üzere bir defaya mahsus olmak üzere esasları yönetmelikle belirlenen ve bir yılı aşmamak üzere süre verilebileceği öngörülmüştür. Böyle bir düzenleme; çevreyi kirleten, canlı yaşamı için risk oluşturan işletmelere bir yıla kadar, riskli faaliyetlerini sürdürme olanağı sağlanmaktadır. Bu düzenleme, şu anda faal durumda olan işletmelerin, çevreyi kirletmelerine ve ekolojik dengeyi bozmalarına bir yıla kadar göz yummak anlamına gelmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56 ncı maddesinde "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir" demek ve çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevre kirlenmesini önlemenin hem Devletin hem de vatandaşların ödevi olduğu vurgulanmaktadır. Bu düzenleme Avrupa Birliği'nin Beşinci Çevre Eylem Programı'nda getirilen "ortak sorumluluk" yaklaşımıyla uyumludur.

İnsanların ve diğer canlıların sağlıklı yaşamasını sağlayan hava, su, toprak ve kültürel değerler çevreyi oluşturmaktadır. Şu anda faal durumda olan ve çevreyi kirletme, canlı yaşamı için risk oluşturan işletmelere bir yıla kadar, riskli faaliyetlerini sürdürme olanağı sağlanmasının; Anayasanın 56 ncı maddesi ile çevrenin kirlenmesinin önlenmesi konusunda Devlete verilen ödevin yerine getirilmemesi ve savsaklanması anlamına geldiği açıktır. Bu nedenle, iptali istenen 2872 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin birinci fıkrası, Anayasanın 56 ncı maddesine aykırı bir nitelik taşımaktadır.

Diğer taraftan iptali istenen hüküm, kişilerin Anayasasının 56 ncı maddesinde ifade edilen çevre hakkını, Anayasasının 13 üncü maddesinde belirtilen ilkelere aykırı bir biçimde sınırlandırmaktadır. Anayasasının 13 üncü maddesi, temel hak ve özgürlüklerin özünün zedelenmesine veya ölçülülük ilkesine aykırı biçimde sınırlandırmasına olanak tanımamaktadır. İptali istenen hükümle, şu anda faal durumda olan ve çevreyi kirletme ve canlı yaşam bakımından risk oluşturan işletmelere bir yıla kadar riskli faaliyetlerini sürdürme olanağı sağlanması, kişilerin çevre hakkının özünden ve ölçüsüzce sınırlandırılması anlamına gelmekte ve Anayasasının 13 üncü maddesine açık bir aykırılık oluşturmaktadır.

Çevrenin korunması ve çevre kirliliği problemi, kirliliğin kaynağı olan ülke ile sınırlı kalmamakta dünya üzerinde varolan diğer devletleri ve insanları da etkilemekte ve ilgilendirmektedir. Bunun tabi sonucu olarak, çevre ile ilgili birtakım Devletler arası düzenlemelerin yapılması da zorunluluk olduğundan dolayı çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi için birtakım devletlerarası çalışmalar ve toplantılar tertip edilmiş, bildirgeler yayımlanmış, Türkiye'nin de katıldığı uluslararası sözleşmeler düzenlenmiştir.

Bir insan hakkı olan "çevre hakkı" ilk kez 1972'de Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı sonucunda yayımlanan Stockholm Deklarasyonunda yer almıştır.

Stockholm Deklarasyonu çevre ile ilgili ilk önemli belge olarak kabul edilmektedir. 1 inci maddesinde "insanın; hürriyet, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları sağlayan onurlu ve refah

içinde bir çevrede yaşamak temel hakkıdır" sözleriyle başlayan deklarasyon doğal hayatın korunması; yenilenebilen kaynakların korunması; yenilenemeyen kaynakların tükenme tehlikesine karşı önlemler alma; toksit ve diğer maddelerin deşarjı, ısının doğaya onu zararsız kılabilcek kapasiteyi aşacak şekilde bırakılmasının engellenmesi; kalkınmanın gerekleri ile çevrenin korunması arasındaki çelişkilerin giderilmesi; nükleer silahlara karşı çevrenin korunması gibi konuları ele almaktadır.

28 Ekim 1982 Dünya Doğa Şartı ve 1990 Paris Sözleşmesinde çevre hakkı ile ilgili somut maddeler yer almıştır.

Daha sonra 1984 yılında Tokyo Konferansı tertip edilmiş ve bu konferansın sonucunda yayınlanan bildiride ise "Gelişme kavramı yeniden gözden geçirilmeli ve her ülkenin ekonomik gelişmesi, kaynakların korunması ve arttırılması dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir. İktisadi büyümede, sadece iktisadi geliştirme göstergeleri değil, aynı zamanda tabii kaynakların korunması, hastalıklarla mücadele edilmesi, kültür miraslarının korunması gibi konularla da ilgilenilmelidir. Temiz hava, su, orman, toprak gibi çevre kaynakları korunmalı, dengeli bir nüfus artışı sağlanmalıdır. Bütün ülkelerde teknolojik gelişmeler, çevre faktörlerine önem verecek şekilde yönlendirilmelidir." denilmiştir.

Biyolojik çeşitliliğin korunmasının insanlığın ortak sorunu olduğunu vurgulayan BM üyesi akit taraflar 1992'de Rio'da Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'ni kabul etmişlerdir. Türkiye, 29.08.1996 tarih ve 4177 sayılı kanunla sözleşmeyi onaylamıştır. Sözleşme ile "biyolojik çeşitliliğin korunması", "biyolojik kaynakların muhafazası", "biyoteknolojinin özgün, verimli ve çevreye uygun kullanımı", "ekosistemin korunması", "biyolojik çeşitlilik oluşturan canlıların ex - situ korunması", "canlıların yaşam ortamlarının korunması", "canlıların in - situ koşullarının korunması" ve "biyolojik çeşitlilik oluşturan canlıların sürdürülebilir kullanımı" konuları ele alınmıştır.

Bu sözleşmede, insanların sürekli ve dengeli kalkınmanın merkezinde olduğu ve doğa ile uyum içinde sağlıklı ve verimli bir hayata hakları olduğu belirtilmiştir.

Ülkemizin de taraf olduğu Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması (Barselona) Sözleşmesi'nin ve Sözleşme'ye ait protokollerin gözden geçirilerek güncelleştirilmesi sonucunda 1995 yılında yeniden imzaya açılan "Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi" ne, "Akdeniz'de Gemilerden ve Uçaklardan Boşaltma veya Denizde Yakmadan Kaynaklanan Kirliliğinin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılması Protokolü" ne, "Akdeniz'in Kara Kökenli Kaynaklardan ve Faaliyetlerden Dolayı Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü"ne, "Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol" e katılmamız;31.05.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü ve 5 inci maddelerine göre, Bakanlar Kurulu'nun 22.07.2002 tarih ve 2002/4545 sayılı kararı ile kabul edilmiştir (R.G. 22.08.2002, sa. 24854).

"Akdeniz'in Kara Kökenli Kaynaklardan ve Faaliyetlerden Dolayı Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü" nün Genel Hükümler bölümündeki 1 inci maddesinde aynen şöyle denilmektedir:

"Bu Protokol'ün bundan böyle "Taraflar" olarak anılacak olan Akit Tarafları, zehirli kalıcı ve biyoakümülyasyona eğilimli maddelerin girdilerini aşamalı olarak ortadan kaldırmaya öncelik vererek, Akdeniz Alanı'nın ırmaklarından, kıyı tesislerinden veya kanallarından gelen ve ülkeleri içindeki tüm diğer kara kökenli kaynaklardan veya etkinliklerden dolayı ortaya çıkan

atıkların yol açtığı kirliliği mümkün olan en yüksek düzeyde önlemek, azaltmak, bu kirlilikle mücadele etmek ve bu kirliliği ortadan kaldırmak için uygun olan tüm önlemleri alacaklardır."

09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin birinci fıkrası, yukarıda açıklanan Birleşmiş Milletler'in ilan ettiği Dünya Doğa Şartı'na ve 1972'de Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı sonucunda yayımlanan Stockholm Deklarasyonundaki "çevre hakkı" na ve 1992 Rio Toplantısında imzalanan Çevre Sözleşmesi'ne ve "Akdeniz'in Kara Kökenli Kaynaklardan ve Faaliyetlerden Dolayı Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü'ne de aykırıdır. Anayasanın 90 ıncı maddesinde insan haklarına ilişkin andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler taşımaları halinde andlaşmaya uyulacağının ifade edildiği göz önünde tutulduğunda, uluslararası andlaşmaya aykırı bir düzenlemenin Anayasanın 90 ıncı maddesi ile çeliştiğini de söylemek gerekmektedir.

Anayasaya aykırı bir hükmün hukuk devleti, Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkeleri ve dolayısıyla Anayasanın 2 nci ve 11 inci maddeleriyle bağdaşmayacağı da açıktır.

Açıklanan nedenlerle 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 12 nci maddesi ile değiştirilen 09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin birinci fıkrası Anayasanın 2 nci, 11 inci, 13 üncü, 56 ncı ve 90 ıncı maddelerine aykırı olup, iptali gerekmektedir.

4) 26.04.2006 Tarih ve 5491 Sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Geçici Madde 2'sinin Anayasaya Aykırılığı

26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun iptali istenen Geçici Madde 2'sinde; bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte faal durumda olan işletmelere bu Kanun ve yönetmeliklerle getirilen ek yükümlülüklerin gerçekleştirilmesi için, yönetmeliklerin yayımlanmasından sonra, Bakanlıkça bir yıla kadar süre verilebileceği öngörülmekte ve maddenin ikinci fıkrasında da, 2872 sayılı Çevre Kanununun 9 uncu maddesinin (h) bendine aykırı tesislerin, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içerisinde kapatılacağı belirtilmektedir.

İptali istenen Geçici 2 nci maddenin birinci fıkrası ile, çevreyi kirlletme, canlı yaşamı için risk oluşturan işletmelere bir yıla kadar, riskli faaliyetlerini sürdürme olanağı sağlanmakta, diğer bir anlatımla şu anda faal durumda olan bu işletmelerin, çevreyi kirlletmelerine ve ekolojik dengeyi bozmalarına bir yıla kadar göz yumulmakta, diğer yandan İkinci fıkra ile de, denizlerde kirlenmeye yol açtığı için "hassas alan niteliğindeki kapalı koylarda, körfezlerde ve arkeolojik sit alanlarında" kurulması yasaklanmasına karşın, var olan balık çiftliklerinin bir yıl süre ile kirlenmeye yol açan faaliyetlerine olanak sağlanmaktadır.

Böyle bir düzenleme, yukarıda "Gerekçe" Bölümünde (3) numaralı başlık altında etraflıca belirtilen nedenlerle Anayasanın 2 nci, 11 inci, 13 üncü, 56 ncı ve 90 ıncı maddelerine aykırıdır.

Öte yandan, iptali istenen Geçici Madde 2'nin ikinci fıkrası aynı zamanda; 2872 sayılı Çevre Kanununun 9 uncu maddesinin (h) bendi ile "hassas alan niteliğindeki kapalı koylarda, körfezlerde ve arkeolojik sit alanlarında" kurulması yasaklanmasına karşın, var olan balık çiftliklerinin bir yıl süre ile kirlenmeye yol açan faaliyetlerine olanak sağladığı için de, Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin Anayasanın 63 üncü ve 2 nci maddelerine de aykırı düşmektedir. 2863 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde "kültür varlıkları" tarih öncesi ve

tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzelsanatlarla ilgili bulunan yer üstünde yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmıştır. Bu durumda arkeolojik sit alanlarının kültür varlığı olduğu kuşkusuzdur. "hassas alan niteliğindeki kapalı koylarda, körfezlerde balık çiftliklerinin kurulması büyük ölçekte deniz kirliliğine neden olduğundan buralarda balık çiftliği kurulmasında ve bunların bir yıl gibi uzun süre muhafazasında kamu yararına değil, balık çiftliklerini korumaya yönelik bir amaç olduğu kuşkusuzdur. "Bir hukuk devletinde, devlet erki kullanılarak yapılan tüm kamu işlemlerinin nihaî amacının "kamu yararı" olması gerekir. Bu gereklilik, kamu yararını, yasama organının takdir yetkisi için de bir sınır konumuna getirir. Kamu yararı amacına yönelik olmayan söz konu düzenleme Anayasanın 2 nci maddesine aykırıdır.

Böylesi bir düzenlemenin Anayasanın 56 ncı ve 63 üncü maddelerinde belirtilen hak ve özgürlükleri Anayasanın 13 üncü maddesinde belirtilen "özüne dokunmama" ve "ölçülülük" ilkelerine aykırı biçimde sınırlandırmak anlamına geleceği ve Anayasanın 13 üncü maddesine de aykırı düşeceği ortadadır.

Açıklanan nedenlerle 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun iptali istenen Geçici Madde 2'si, Anayasanın 2 nci, 1 linci, 13 üncü, 56 ncı, 63 üncü ve 90 ıncı maddelerine aykırı olup, iptali gerekmektedir.

5) 26.04.2006 Tarih ve 5491 Sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Geçici Madde 3'ün Birinci Fıkrasının Anayasaya Aykırılığı

İptali istenen Geçici Madde 3'ün birinci fıkrasında "Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tâbi olduğu halde, yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerden, halihazırda yer seçimi uygun olanlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde, ilgili yönetmelikler çerçevesinde gerekli yükümlülüklerini yerine getirdiklerini gösterir çevresel durum değerlendirme raporunu hazırlayarak Bakanlığa sunar. İlgili yönetmeliklerde belirlenen şartları sağlayanlar başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde karara bağlanır." denilmiştir.

Bu düzenleme ile, yasaya ve ÇED Yönetmeliği'ne aykırı faaliyetlere bir tür af getirilmektedir. Üstelik, bir yıla kadar bu faaliyetler denetim dışı bırakılmaktadır.

ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) 11 Ağustos 1983 tarih ve 18132 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Çevre Kanunu" nun 10 uncu maddesi gereğince; gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları kapsar.

2872 Sayılı Çevre Yasası gereğince, 07.02.1993 tarihinde yayınlanan ve daha sonra birkaç kez değişikliğe uğrayan "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği", ÇED sürecini tanımlayan önemli bir belgedir. Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler ÇED Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere bir Proje Tanıtım Dosyası (PTD) veya Çed Raporu hazırlarlar. Çed raporunda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak, çevre kirlenmesine neden olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir.

ÇED Yönetmeliğinin belirlediği ilkeler kapsamında; Çevre Bakanlığı, diğer yatırımcı ve planlayıcı bakanlık ve kurumlar, özel sektör, üniversiteler ve meslek odaları, mühendislik ve müşavirlik büroları, çevre mühendisliği alanında hizmet veren özel firma/kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve toplumun değişik kesimleri ÇED Süreci'nin tarafları ve bileşenleridir. Bu anlamı ile, ÇED Süreci demokratik katılımın öne çıktığı bir ortamdır

Sonuç olarak; 1969 yılında ABD'de yürürlüğe giren Ulusal Çevre Politikası Kanunu (National Environmental Policy Act) kapsamında dünya ile tanışan ve gerek ABD, gerek AB ülkeleri, gerekse diğer dünya ülkelerinde halen en etkin çevre yönetim aracı olarak yerini alan ve gün geçtikçe de bu yeri sağlamlaştıran ÇED, ülkemizde 7 Şubat 1993 tarihinden bu yana uygulanmaktadır. Türkiye'de sağlam bir çevre yönetimi oluşturmanın esas temelini ÇED sürecinin yasal, kurumsal ve teknik altyapı açısından güçlendirilmesi teşkil etmektedir.

Rio Sözleşmesi ve ÇED kavramını içeren tüm doğa koruma sözleşmelerine göre, evrende çevreye zararlı olabilecek faaliyetlerin hiç birisi çevresel etki değerlendirme incelemesinden muaf tutulamaz. Önemli olan kamu yararadır. Bu günkü ve gelecek nesillerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamalarıdır.

ÇED Yönetmeliği'ne aykırı faaliyetlere bir tür af getiren, üstelik, bir yıla kadar bu faaliyetler denetim dışı bırakan iptali istenen 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Geçici Madde 3'ün birinci fıkrası; çevreyi kirletme, canlı yaşamı için risk oluşturan işletmelere bir yıla kadar, riskli faaliyetlerini sürdürme olanağı sağladığından yukarıda "Gerekçe" Bölümünde (3) numaralı başlık altında etraflıca belirtilen nedenlerle Anayasanın 2 nci, 11 inci, 13 üncü, 56 ncı ve 90 ıncı maddelerine aykırı olup, iptali gerekmektedir.

6) 26.04.2006 Tarih ve 5491 Sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Geçici Madde 4'ün Birinci ve İkinci Fıkralarının Anayasaya Aykırılığı

İptali istenen söz konusu fıkralarda, " Atıksu arıtma ve evsel nitelikli katı atık bertaraf tesisini kurmamış belediyeler ile, halihazırda faaliyette olup, atıksu arıtma tesisini kurmamış organize sanayi bölgeleri, diğer sanayi kuruluşları ile yerleşim birimleri, bu tesislerin kurulmasına ilişkin iş termin plânlarını bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde Bakanlığa sunmak ve aşağıda belirtilen sürelerde işletmeye almak zorundadır.

İşletmeye alma süreleri, iş termin plânının Bakanlığa sunulmasından itibaren; belediyelerde nüfusu, 100.000'den fazla olanlarda 3 yıl, 100.000 ilâ 50.000 arasında olanlarda 5 yıl, 50.000 ilâ 10.000 arasında olanlarda 7 yıl, 10.000 ilâ 2.000 arasında olanlarda 10 yıl, organize sanayi bölgeleriyle bunların dışında kalan endüstri tesislerinde ve atıksu üreten her türlü tesiste 2 yıldır." denilmiştir.

Bu düzenlemeler ile atıkların, çevre sağlığı ve canlı yaşamı için tehlike yaratmayacak şekilde bertaraf edilmesinden (iş termin plânının Bakanlığa sunulma süresi de dikkate alındığında) en az 4 yıla, en fazla 11 yıla kadar vazgeçilmesi söz konusudur. Böyle bir düzenlemenin anlamının ise, açıkça çevre kirlenmesinin önünü açmak olduğu kuşkusuzdur.

Bu durum aynı zamanda böyle bir düzenlemenin; 12 Ekim 2006 tarihinde yürürlüğe girecek olan TCK'nın 181 inci ve 182 nci maddelerindeki "çevreye karşı suç" olarak tanımlanan eylemlerin teşvik edilmesi sonucunu doğuracak olması nedeniyle kamu yararı amacına değil kurum ve işletmeleri koruma amacına yönelmiş bulunduğunu, dolayısıyla

Anayasanın 2 nci maddesiyle bağdaşmadığı göstermektedir. Çünkü bir hukuk devletinde tüm yasama işlemlerinin nihai amacının, kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik olması gerekir.

Diğer yandan iptali istenen düzenlemenin Anayasanın 56 ncı maddesinde ifade edilmiş bulunan çevre hakkını ölçsüzce ve özünden zedeleyeceği de ortadadır.

Açıklanan ve yukarıda "Gerekçe" Bölümünde (3) numaralı başlık altında etraflıca belirtilen nedenlerle, 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Geçici Madde 4'ün birinci ve ikinci fıkraları Anayasanın 2 nci, 11 inci, 13 üncü, 56 ncı ve 90 ıncı maddelerine aykırı olup, iptali gerekmektedir.

IV. YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNİN GEREKÇESİ

İptali istenen kuralların yürürlüklerini sürdürmesi halinde, çevre hakkı güvencesiz kalacak ve çevre hakkına yönelik ihlaller adeta özendirilmiş olacaktır. Böyle bir durumun ise bu ihlalleri artıracak ve "çevre" yi korumasız bırakacağı açıktır.

Diğer taraftan bu kuralların bir kısmı aynı zamanda çevre sorunlarına çözüm getirmek bir yana yukarıda "Gerekçe" Bölümünde açıklandığı üzere doğal ve kültürel zenginlikler ve çevre değerlerine karşı gizli bir saldırı niteliği taşıdıklarından uygulanmaları halinde, giderilmesi olanaksız durum zararların doğabileceği kuşkusuzdur.

Öte yandan, Anayasal düzenin en kısa sürede hukuka aykırı kurallardan arındırılması, hukuk devleti sayılmanın gereğidir. Anayasaya aykırılığın sürdürülmesinin, bir hukuk devletinde subjektif yararların üstünde, özenle korunması gereken hukukun üstünlüğü ilkesini de zedeleyeceği kuşkusuzdur. Hukukun üstünlüğü ilkesinin sağlanamadığı bir düzende, kişi hak ve özgürlükleri güvence altında sayılamayacağından, bu ilkenin zedelenmesinin hukuk devleti yönünden giderilmesi olanaksız durum ve zararlara yol açacağına duraksama bulunmamaktadır.

Arz ve izah olunan nedenlerle, söz konusu hüküm hakkında yürürlüğünün durdurulması da istenerek iptal davası açılmıştır."

B- İptal ve yürürlüğün durdurulması istemlerini içeren 11.7.2006 günlü dava dilekçesinin gerekçe bölümü şöyledir:

"1- 6.04.2006 Tarih ve 5491 Sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 1 inci Maddesi İle Değiştirilen 9.8.1983 Tarihli ve 2872 Sayılı Çevre Kanununun 1 inci Maddesindeki "sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda" ibaresinin Anayasaya Aykırılığı

Anayasanın 56 ncı maddesinde, çevre hakkı bir sosyal ve ekonomik hak ve ödev olarak düzenlenmiş ve 56 ncı maddede herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu; çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevre kirlenmesini önlemenin Devletin ve vatandaşın ödevi olduğu ifade edilmiştir.

Anayasanın 56 ncı maddesinde çevre hakkının gerçekleştirilmesi konusunda devlete ve vatandaşlara düşen görevler konusunda "sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda" şeklinde herhangi bir sınırlamaya veya yönlendirmeye yer verilmemiştir. Yani söz konusu ilkeler çevre hakkının norm alanının belirlenmesinde esas alınmamıştır.

Bunun anlamı, Anayasanın çevrenin korunması konusunda kişilere ve devlete, "sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri" ile çizilen alanla sınırlı olarak değil, fakat bu alanın dışında da bir takım haklar, yükümlülükler ve ödevler getirdiğidir.

Elbette ki sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir çevre ilkeleri, günümüzde çevrenin korunması ve çevre hakkının somutlaştırılması konusunda uyulacak ilkeler arasında yer almakta ve çevre hakkının koruduğu alanın bir kısmını çizmektedir. Ancak, çevre hakkının sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin çizdiği alan dışında kalan bir takım hak ve ödevleri de kapsadığında ve bunların gerçekleştirilmesinde konusuna göre değişebilen bir takım başka ilkelere de dayanacağına kuşku yoktur.

5491 Sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile 2872 Sayılı Kanunun 1 inci maddesi değiştirilerek, kanunun amacı belirtilirken ise, iptali istenen ibare ile, çevrenin korunması doğrultusundaki hak ve ödevler Anayasanın öngördüğünden daha daraltılarak ve sadece "sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri"nin gösterdiği alanla sınırlı tutularak düzenlenmiştir. Bu durumu, çevre hakkının Anayasadaki norm alanının yasada daraltılmış olması şeklinde de ifade edebiliriz.

Böyle bir tutumun ise 2872 sayılı Kanunun 5491 sayılı Kanunla değiştirilen 1 inci maddesini, amaç bakımından, Anayasanın 56 ncı maddesine aykırı bir görünüme sokacağı açıktır.

Kuşkusuz her hak ve özgürlük sınırlandırılabilir. Ancak bu sınırlandırmada hangi ilkelere uyulacağını Anayasanın 13 üncü maddesi göstermektedir.

Anayasada belirtilen çevre hakkı yasa düzeyinde düzenlenirken bu hakkın norm alanını daraltan bir ifadenin ise sınırlandırma olarak tanımlanması olanaksızdır. Sınırlandırma hakkın norm alanı içinde yapılan daraltmalar için geçerli bir kavram olarak görülmelidir.

Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir çevre ilkeleri ise ancak çevre hakkının norm alanını belirleyen değil, bu hakkın norm alanı içinde yapılacak sınırlamalar için ölçü olabilir. Bu nedenle, söz konusu ibare çevre hakkının Anayasanın 56 ncı maddesindeki norm alanını daralttığı için Anayasaya aykırıdır.

Anayasanın herhangi bir hükmüne aykırı bir hükmün hukuk devleti, anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkeleri ve dolayısı ile Anayasanın 2 ve 11 inci maddeleri ile de bağdaşamayacağı açıktır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle Anayasanın 2, 11, ve 56 ncı maddelerine aykırı olan söz konusu ibarenin iptali gerekmektedir.

2- 26.04.2006 Tarihli ve 5491 Sayılı Çevre kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 3 üncü Maddesinin Değiştirdiği 9.08.1983 Tarihli ve 2872 Sayılı Çevre Kanununun 3 üncü Maddesinin 1 inci Fıkrasının (c) ve (d) Bendlerinin Anayasaya Aykırılığı

Söz konusu (c) bendinde arazi ve kaynak kullanım kararları veren ve proje değerlendirmesi yapan yetkili kuruluşların karar alma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ilkesini gözetcekleri bildirilmiştir.

Böylesi bir ifadeden, (c) bendinde belirtilen işlemlerde çevre hakkının ve en azından sürdürülebilir çevre ilkesinin gözardı edilebileceği ve yalnız sürdürülebilir kalkınma ilkesine uyulmasının yeterli olacağı anlamı çıkmaktadır.

Halbuki çevre hakkı, Anayasanın 56 ncı maddesinde tanımlanarak güvence altına alınmış, vazgeçilemez nitelikte bir haktır. Sürdürülebilir kalkınma ilkesini gözetirken çevre hakkını ihmal eden bir düzenleme, Anayasanın 56 ncı maddesinde ifade edilen çevre hakkının özünden ve ölçüsüzce zedelenmesine yol açar.

Böyle bir sorunun doğmasını önleyebilmenin yolu, sürdürülebilir kalkınma ilkesinin yanısıra çevre hakkının veya en azından sürdürülebilir çevre ilkesine de söz konusu (c) bendinde, uyulacak ilkeler arasında yer vermektir.

Ancak (c) bendinde böyle bir çözüme gidilmemiş ve dolayısı ile çevre hakkı, sürdürülebilir kalkınma ilkesi karşısında güvencesiz bırakılmış; ölçüsüzce ve özünden zedelenmiştir.

Bu nedenle (c) bendi Anayasanın 13 ve 56 ncı maddelerine aykırı düşmektedir.

Anayasanın herhangi bir hükmüne aykırı bir düzenlemenin hukuk devleti, anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkeleri ile ve dolayısı ile Anayasanın 2 ve 11 inci maddeleriyle de bağdaşmayacağı açıktır.

Söz konusu 3 üncü maddenin (d) bendinde ise, yapılacak ekonomik faaliyetlerin faydası ile doğal kaynaklar üzerindeki etkisinin sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde uzun dönemli olarak değerlendirileceği bildirilmiş; böylece çevre hakkı ve en azından sürdürülebilir çevre ilkesi bu değerlendirmede uyulacak bir ölçüt olmaktan çıkarılarak, gözardı edilmiştir.

Böylesi bir düzenlemenin de yukarıda 3 üncü maddenin (c) bendinin Anayasaya aykırılık gerekçesinde belirtilen nedenlerle Anayasanın 2, 11, 13 ve 56 ncı maddelerine aykırı düşeceği açıktır.

Söz konusu (c) ve (d) bendlerinin, yukarıda açıklanan nedenlerle iptal edilmesi gerekmektedir.

3- 6.04.2006 Tarih ve 5491 Sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 9 uncu Maddesi ile değiştirilen 9.8.1983 Tarihli ve 2872 Sayılı Çevre Kanununun 12 inci Maddesinin Birinci Fıkrasındaki "veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara" İbaresinin Anayasa'ya Aykırılığı

5491 sayılı Kanunun 9 uncu maddesi ile değiştirilen 2872 Sayılı Çevre Kanununun 12 inci maddesinin birinci fıkrasında, bu Kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi, Çevre ve Orman Bakanlığına bırakılmıştır.

İptali istenen düzenlemede ise, söz konusu yetkinin Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara devredilebileceği öngörülmüştür.

Söz konusu düzenleme idarenin kanuniliği ilkesine aykırı düşmektedir; çünkü Bakanlığın denetleme yetkisini devredeceği kurum ve kuruluşların hangileri olduğu hususuna

ilişkin nesnel bir belirleme yapılmamış, "Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara" denilerek bu husus idarenin takdirine bırakılmış ve keyfi uygulamalara zemin hazırlanmıştır. Bu konuda yürütmenin - idarenin yapacağı düzenlemelerin ise, asli düzenleme niteliği taşıyacağı kuşkusuzdur.

Halbuki, Anayasa'ya göre yürütmenin asli düzenleme yetkisi, Anayasa'nın gösterdiği ayırık haller dışında yoktur. Bu yetki Anayasa'nın 7 nci maddesinde Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiştir ve devredilemez. Yürütme, ancak yasayla asli olarak düzenlenmiş alanda kural koyabilir.

Anayasa'nın çeşitli maddelerinde yer alan "kanunla düzenlenir" değıiminden neyin anlaşılması gerektiğı hususuna Anayasa Mahkemesi, kararlarıyla açıklık getirmiştir. Örneğın, 18.6.1985 günlü, E.185/3, K.1985/8 sayılı kararında, konuyu şöyle belirginleştirmiştir:

"Yasa koyucu, belli konularda gerekli kuralları koyacak, çerçeveyi çizecek, eğer uygun ve zorunlu görürse, onların uygulanması yolunda sınırları belirlenmiş alanlar bırakacak, idare, ancak o alanlar içinde takdir yetkisine dayanmak suretiyle yasalara aykırı olmamak üzere bir takım kurallar koyarak yasanın uygulanmasını sağlayacaktır".

Esasen Anayasa'nın 8 inci maddesinin, yürütme yetkisi ve görevinin Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir, hükmünün anlamı da budur. (Anayasa Mahkemesinin 22.6.1988 tarih E.1987/18,K.1986/23, sayılı kararı, R.G. 26.11.1988, sa.2001)

Öte yandan, kaynağını Anayasa'dan almayan bir yetki, Anayasa'nın 6 ncı maddesine de aykırı düşer.

Söz konusu ibare keyfi uygulamalara yol açacak bir belirsizlik yaparak Anayasanın 2 nci maddesinde belirtilen hukuk devleti ilkesine de aykırı düşmüştür. Anayasa'nın 2 nci maddesinde belirtilen hukuk devletinin unsurlarından biri de, vatandaşlarına hukuk güvenliğı sağlamasıdır. Hukuk güvenliğı, kurallardabelirlilik ve öngörülebilirlik gerektirir. Hukuk devletinde yargı denetiminin sağlanabilmesi için yönetimin görev ve yetkilerinin sınırının yasalarda açıkça gösterilmesi bir zorunluluktur.

Bu durumda, dava konusu kuralbelirlilik, genellik, soyutluk ve öngörülebilirlik özellikleri taşıması nedeniyle hukuk devleti ilkesi ile de bağdaşmamaktadır. Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 2 nci maddesine de aykırıdır.

Diğer taraftan, bir yasa kuralının Anayasanın herhangi bir kuralına aykırılığının tespiti, onun kendiliğinden Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesini ifade eden 11 inci maddesine de aykırılığı sonucunu doğuracaktır (Anayasa Mahkemesinin 03.06.1988 tarih ve E.1987/28, K.1988/16 sayılı kararı, AMKD., sa.24, shf. 225).

Açıklanan nedenlerle 6.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değışiklik Yapılmasına Dair Kanunun 9 uncu maddesi ile değıştirilen 9.8.1983 tarihli ve 2872 Sayılı Çevre Kanununun 12 inci maddesinin birinci fıkrasındaki "veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara" ibaresi, Anayasa'nın 2 nci, 6 ncı, 7 nci, 8 inci ve 11 inci maddelerine aykırı olup, iptali gerekmektedir.

IV. YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNİN GEREKÇESİ

6.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 1 inci maddesi ile değiştirilen 9.8.1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre kanununun 1 inci maddesindeki "sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma" ibaresi, 3 üncü maddesinin değiştirdiği 9.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (c) ve (d) bendleri ve 9 uncu maddesi ile değiştirilen 9.8.1983 tarihli ve 2872 Sayılı Çevre Kanununun 12 inci maddesinin birinci fıkrasındaki "veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara" ibaresi, Anayasanın yukarıdaki gerekçede belirtilen hükümlerine açıkça aykırı olup, bu hükümlerin uygulanmaları halinde sonradan giderilmesi güç ya da olanaksız durum ve zararların doğabileceği açıktır.

Diğer taraftan, Anayasal düzenin en kısa sürede hukuka aykırı kurallardan arındırılması, hukuk devleti sayılmanın gereğidir. Anayasaya aykırılığın sürdürülmesinin, bir hukuk devletinde subjektif yararların üstünde, özenle korunması gereken hukukun üstünlüğü ilkesini de zedeleyeceği kuşkusuzdur. Hukukun üstünlüğü ilkesinin sağlanamadığı bir düzende, kişi hak ve özgürlükleri güvence altında sayılamayacağından, bu ilkenin zedelenmesinin hukuk devleti yönünden giderilmesi olanaksız durum ve zararlara yol açacağına duraksama bulunmamaktadır.

Arz ve izah olunan nedenlerle, söz konusu hükümler hakkında yürürlüklerinin durdurulması da istenerek iptal davası açılmıştır.""